

УДК 338.2

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-4-15>

Коптєва Г.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та оподаткування
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Koptieva Hanna

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Taxation
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

INFORMATION SUPPORT OF ECONOMIC SECURITY OF BUSINESS PROCESSES OF THE TRADE ENTERPRISE

Використання інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів обумовлює зростання швидкості та адекватності процесу прийняття управлінських рішень відповідальними й споживачами бізнес-процесів, покращення показників ефективності підприємства торгівлі та укріплення його позиції на ринку, тому парадигму процесного підходу до забезпечення економічної безпеки прийнято за базову під час удосконалення інформаційного забезпечення управління бізнес-процесами підприємства торгівлі. Отже, з урахуванням вимог сучасного бізнес-середовища підвищуються вимоги до якості інформаційного ресурсу, а саме інформаційного забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства. Автором статті визначено роль інформаційного забезпечення в комплексній системі економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі. Запропоновано схему інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, економічна безпека підприємства, бізнес-процеси підприємства торгівлі, інформаційна безпека.

Использование информационного обеспечения экономической безопасности бизнес-процессов обуславливает рост скорости и адекватности процесса принятия управленческих решений ответственными и потребителями бизнес-процессов, улучшение показателей эффективности предприятия торговли и укрепление его позиции на рынке, поэтому парадигма процессного подхода к обеспечению экономической безопасности принята за базовую при совершенствовании информационного обеспечения управления бизнес-процессами предприятия торговли. Итак, с учетом требований современной бизнес-среды повышаются требования к качеству информационного ресурса, а именно информационного обеспечения экономической безопасности торгового предприятия. Автором статьи определена роль информационного обеспечения в комплексной системе экономической безопасности бизнес-процессов предприятия торговли. Предложена схема информационного обеспечения экономической безопасности бизнес-процессов предприятия торговли.

Ключевые слова: информационное обеспечение, экономическая безопасность предприятия, бизнес-процессы предприятия торговли, информационная безопасность.

The use of information support for the economic security of business processes leads to an increase in the speed and adequacy of the process of making managerial decisions by responsible and consumers of business processes, improving the efficiency of the trading enterprise and strengthening its position in the market. Therefore, the paradigm of the process approach to ensuring economic security is accepted as the basic one when improving the information support for managing business processes of a trade enterprise. Consequently, taking into account the requirements of the modern business environment, the requirements for the quality of an information resource, namely, information support for the economic security of a commercial enterprise, are increasing. The author of the article defines the role of information support in the complex system of economic security of business processes of a trade enterprise and offers a definition of this economic category. Information support of economic safety of business processes of an enterprise is a collection of forms of documents, regulations, scorecards, indicators and methods of evaluation of economic security and management decisions on the amounts and forms of existence that are used in the information system of trade enterprise. Taking into account the specifics of modern threats, in our opinion, the task of information support is not only information support of the level of economic security of business processes

of a trade enterprise, but also the formation of information flows between responsible and consumers of business processes and security objects, external and internal environment. To develop information support for economic security with a process approach in the management of an economic object, its main business processes are defined, taking into account the specifics of the trade enterprise. The scheme of information support of economic security of business processes of the trade enterprise is offered. As a result of forming arrays of information, selecting methods for its processing and modeling, certain indicators (financial and non-financial) are obtained that characterize the state of economic security of business processes in the enterprise.

Keywords: *information security, economic security of the enterprise, business processes of the trade enterprise, information security.*

Постановка проблеми. В умовах інформатизації суспільно-економічних відносин, посилення динамізму та невизначеності бізнес-середовища підприємства торгівлі прагнуть задовольняти сучасні комунікаційні потреби споживачів, клієнтів, контрагентів, використовувати наявні власні можливості та створювати новітні форми вдосконалення продажу товарів і якості надання послуг.

За допомогою сучасних інформаційних технологій підприємства торгівлі мають можливість реалізувати власні бізнес інтереси, пришвидшують процеси обміну та співпраці. Від обсягу, швидкості, доступності, якості та вдосконалення методів оброблення інформації, отже, від удосконалення інформаційного забезпечення бізнес-процесів залежить ефективність управлінських рішень, управління соціально-економічними процесами, фінансовими й товарними потоками, рівнем конкуренції тощо. Отже, зростає потреба підприємств торгівлі в отриманні якісної, достовірної та оперативної внутрішньої та зовнішньої інформації, що є об'єктом економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування дієвого механізму інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Значну увагу теоретичним і практичним аспектам удосконалення інформаційного забезпечення економічних об'єктів приділено в дослідженнях М.Є. Рогози, С.П. Тронь [1], де авторами запропоновано вдосконалення інформаційного забезпечення. Теоретичні питання управління інформаційним забезпеченням системи економічної безпеки підприємства розглянуто у працях таких учених, як М.І. Яремик, Х.Я. Яремик [2], З.Б. Живко [3], С.В. Цюцюпа [4], В.І. Ткачук, О.А. Прокопчук, М.І. Яремова [5], Т.М. Іванюта [6], Н.Н. Котова [7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак низка завдань, пов'язаних з інформаційним забезпеченням економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі, залишається недостатньо розробленою як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета дослідження полягає у визначенні ролі інформаційного забезпечення в комплексній системі економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі та розробленні схеми інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів обумовлює зростання швидкості та адекватності процесу прийняття управ-

лінських рішень відповідальними й споживачами бізнес-процесів, покращення показників ефективності підприємства торгівлі та укріплення його позиції на ринку, тому парадигму процесного підходу до забезпечення економічної безпеки прийнято за базову під час удосконалення інформаційного забезпечення управління бізнес-процесами підприємства торгівлі.

Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства можна визначити як єдність систем обліку, аналізу й аудиту, об'єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами, тому виправданим є включення в систему обліково-аналітичного забезпечення підсистеми інформаційного забезпечення, яка забезпечує інтегроване використання інформаційних ресурсів різними функціональними підсистемами (обліку, аналізу, контролю, моніторингу) [2, с. 175–176].

Отже, ядром інформаційного забезпечення є інтегрований облік (оперативний, управлінський, фінансовий, облік задля оподаткування), який формує обліково-аналітичну інформацію, адекватну цілям управління, що сприятиме досягненню та підтриманню необхідного для нормального функціонування та стійкого утримання бажаного рівня економічної безпеки підприємства торгівлі.

Головною метою інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства є створення системи взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих показників, які дають змогу одержувати всебічну адекватну кількісну і якісну характеристику стану (рівня) економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі.

Розроблення інформаційного забезпечення як бази прийняття управлінських рішень потребує врахування низки вимог, а саме параметрів економічного розвитку підприємства, розроблення критеріїв і нормативних (еталонних) показників, визначення рівнів надійності виконання процедур бізнес-процесів, вибору способів оброблення інформації щодо торговельних бізнес-процесів, визначення рівня економічної безпеки бізнес-процесів, що дасть змогу отримувати багатоаспектні результати.

Важливою складовою частиною формування сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації є використання можливостей новітніх інформаційних технологій. В умовах розвиненої мережі оптової та роздрібною торгівлі в Україні, євроінтеграції та поступового входження в систему європейських торговельних зв'язків відзначається значне посилення конкуренції як у межах країни, так і в міжнародному масштабі. Отже, у зазначених умовах та з урахуванням вимог сучасного ринку підвищуються вимоги до якості інформаційного ресурсу, а саме

інформаційного забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства.

Електронні та комп'ютерні комунікаційні мережі відіграють постійно зростаючу роль у сучасному світі. Проте поширення комп'ютерних систем, об'єднання їх у комунікаційні мережі підсилюють можливості електронного проникнення в них. Урахування рівня комп'ютеризації економічних процесів дає змогу менеджерам підприємства торгівлі оперативно та своєчасно отримувати необхідну інформацію та приймати рішення на різних рівнях управління, посилювати контроль за діяльністю підприємства (підрозділу, центру відповідальності тощо) в умовах зростання небезпеки економічних зловживань.

За даними Державної служби статистики України [8], у 2019 році 87,3% із загальної кількості підприємств оптової та роздрібною торгівлі використовували комп'ютери, з них 56% використовували локальну комп'ютерну мережу. Більшість підприємств (86,1%), які мали доступ до Інтернету, використовувала його для таких цілей: 85,2% надсилали чи отримували повідомлення електронною поштою; 79,4% отримували інформацію про товари та послуги; 70,9% отримували інформацію від органів державної влади; 48,7% здійснювали операції з органами державної влади (декларування, реєстрація, запит на отримання дозволу тощо); 84,4% здійснювали банківські операції; 37,6% підприємств оптової та роздрібною торгівлі використовували можливості веб-сайту, розміщували каталоги продукції або прейскуранти, здійснювали платежі онлайн та розміщували оголошення відкритих вакансій в онлайн-режимі.

Брак часу у споживачів, зручність замовлення змушує все більше придбань робити через Інтернет, а це зумовлює ще більший розвиток електронної торгівлі завдяки появі її нових різновидів. Інформація щодо електронної торгівлі через мережу Інтернет підприємствами оптової та роздрібною торгівлі за 2018–2019 роки наведена на рис. 1.

За наведеною інформацією можна побачити, що обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) у оптовій та роздрібною торгівлі у 2019 році зріс майже втричі порівняно з попереднім роком. Проте, на наш погляд, ця картина не зовсім відображає реальний стан. Оскільки значна кількість підприємств України використовує неліцензовані інформаційні продукти та піратські ІТ-сервіси, показник їх використання в Україні є значно більшим.

Інформаційне забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства – це сукупність форм документів, нормативної бази, систем показників, індикаторів і методів оцінювання економічної безпеки та управлінських рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі підприємства торгівлі.

Враховуючи специфіку сучасних загроз, вважаємо, що завданням інформаційного забезпечення є не лише інформаційна підтримка рівня забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі, але й формування інформаційних потоків між відповідальними та споживачами бізнес-процесів, об'єктами безпеки, зовнішнім і внутрішнім середовищем.

На думку багатьох авторів [3; 4, с. 132; 5, с. 187], інформація щодо забезпечення економічної безпеки поділяється на внутрішню та зовнішню.

Рівень забезпеченості підприємства торгівлі зовнішньою інформацією дасть змогу підприємствам вчасно виявляти загрози й ризики екзогенного середовища, що уможливить реалізацію перспектив функціонування та розвитку підприємства, уникнення небажаних подій [5, с. 176].

Рівень забезпеченості підприємства торгівлі внутрішньою інформацією визначається його можливостями адекватно оцінити власну економічну безпеку, вчасно виявити негативні тенденції та відреагувати на них. Таке оцінювання має здійснюватися безперервно відповідно до вибраної стратегії підприємства торгівлі та бажаного рівня економічної

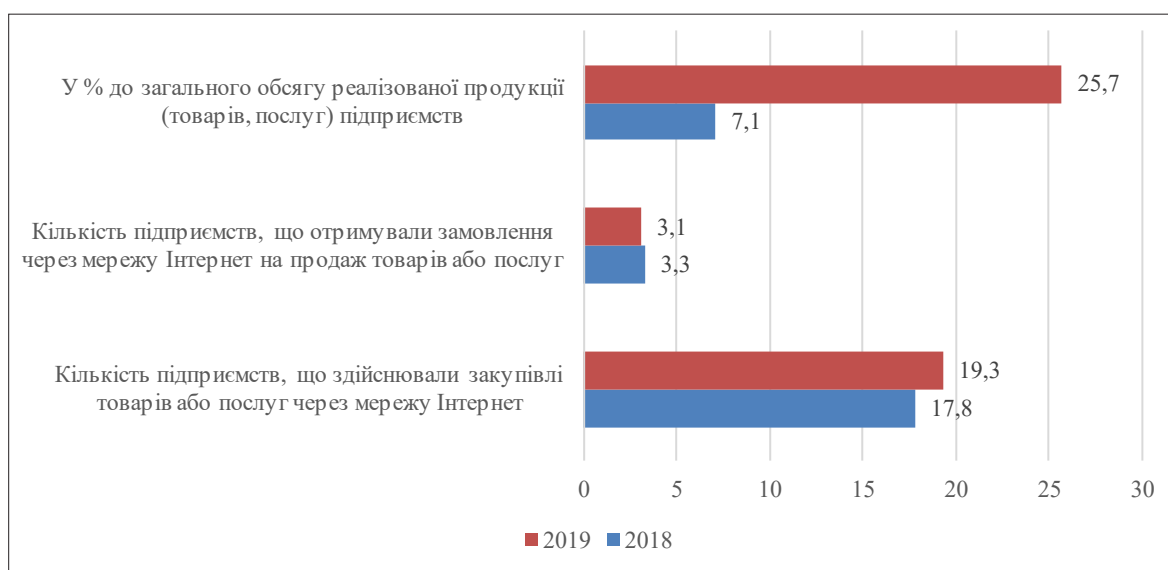

Рис. 1. Електронна торгівля через мережу Інтернет підприємствами оптової та роздрібною торгівлі у 2018–2019 роках

Джерело: складено за джерелом [8]

Держава та регіони

безпеки з використанням сучасних інформаційних технологій, методів і моделей аналізу та представлення інформації. Внутрішня інформація – це інформація, яка переважно сформована системою обліку, аналізу та контролю для забезпечення економічної безпеки підприємства.

На думку дослідника Т.М. Іванюти [6], система інформаційного забезпечення складається з еконо-

мічної розвідки (збирання та первинне оброблення зовнішньої і внутрішньої інформації), інформаційної безпеки (перевірка достовірності інформації, її захист, визначення рівня доступу) та аналітично-консультативного забезпечення (глибокий аналіз інформації, прогнозування та моделювання, відпрацювання рекомендацій, проведення консультацій), а також має забезпечувати надходження інформації

Рис. 2. Схема інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі

Джерело: авторська розробка

на підприємство. На думку інших дослідників, інформаційна безпека включає комп'ютерну безпеку (експлуатованого обладнання та інформаційних технологій), безпеку інформаційно-обчислювальних мереж, боротьбу з електронним шпигунством, безпеку засобів комунікацій [7, с. 22].

Організаційна структура підприємства визначає бізнес-процеси, що обумовлюють подальшу структуру інформаційного забезпечення [1, с. 76].

Усі типові бізнес-процеси можуть бути розбиті на окремі типи, наприклад закупівля товарів, реалізація товарів і послуг, задля їх закріплення за відповідальними або центрами відповідальності на підприємстві для підвищення рівня економічної безпеки.

Для розроблення інформаційного забезпечення економічної безпеки за процесного підходу в управлінні економічним об'єктом необхідно визначити його основні бізнес-процеси, що враховують специфіку діяльності підприємства торгівлі. Серед інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства можна виокремити універсальні бізнес-процеси та спеціалізовані бізнес-процеси.

Універсальними агрегованими бізнес-процесами є сплата податків і зборів, розрахунки з постачальниками, розрахунки з клієнтами, банківські операції, розрахунково-касові операції, бюджетування, управління договорами, управління рухом грошових коштів, складський облік, бухгалтерський облік, стратегічне планування тощо. Перелік спеціалізованих бізнес-процесів обумовлений особливостями підприємства. Інформаційне забезпечення таких бізнес-процесів потребує наявності відповідного корпоративного порталу. Підприємства, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, потребують інформаційного забезпечення бізнес-процесів проходження митних процедур, дотримання вимог міжнародного законодавства. Для підприємств, що здійснюють закупівлю товарів для перепродажу, велике значення мають бізнес-процеси маркетингових досліджень для визначення найбільш привабливих постачальників. Інтернет-торгівля потребує відповідного інформаційного забезпечення та розвинутих спеціалізованих інформаційних систем і комунікацій. Водночас для торговельних роздрібних економічних об'єктів важливими бізнес-процесами є управління асортиментом та управління торговельною мережею [1, с. 74–76].

Таким чином, на основі доробок авторів [3; 4; 6; 7] та власних досліджень на рис. 2 пропонуємо схему інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі.

В результаті формування масивів інформації, відбору методів її оброблення та моделювання отримуються певні показники (фінансові та нефінансові), які характеризують стан економічної безпеки бізнес-процесів на підприємстві. Якщо показники (індикатори) мають негативні значення або низький рівень економічної безпеки, то необхідно відкоригувати інформацію та прийняти управлінські рішення щодо забезпечення бажаних (еталонних) значень показників.

Отже, під час визначення типових і спеціалізованих бізнес-процесів для конкретного підприємства формується перелік його бізнес-процесів, що мають значення у процесі розроблення інформаційного забезпечення

для підтримки економічної безпеки підприємства за процесного підходу до управління економічними об'єктами. Кожен із цих бізнес-процесів може бути декомпозований на складові частини: від складних бізнес-процесів до рівня елементарних управлінсько-облікових операцій (підоперацій, підпроцесів). Чим більше таких елементарних операцій або базових бізнес-процесів покрито інформаційним забезпеченням, тим воно ефективніше, отже, безпечніше.

Висновки. У контексті динамічних змін сучасної економічної ситуації важливою передумовою є формування дієвої системи інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі, яка дасть змогу мінімізувати внутрішні й зовнішні загрози та небезпеки, швидко зорієнтуватися у непередбачуваній ситуації та послідовно досягати намічених цілей навіть в умовах невизначеності. Автором запропоновано схему інформаційного забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі під час удосконалення інформаційного забезпечення управління бізнес-процесами підприємства торгівлі. Подальшого розгляду потребують процеси формування баз даних та розподілу інформації за відповідальними у бізнес-процесах.

Бібліографічний список:

1. Рогоза М.Є., Тронь С.П. Управління економічними об'єктами: інформаційний аспект вдосконалення бізнес-процесів : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2018. 180 с.
2. Яремик М.І., Яремик Х.Я. Інформаційно-аналітичне забезпечення в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємств. *Наукові записки*. 2016. № 2(53). С. 173–180.
3. Ткачук В.І., Прокопчук О.А., Яремова М.І. Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств : монографія. Житомир : Волинь, 2013. 276 с.
4. Іванюта Т.М. Інформаційне забезпечення в системі економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» ; НУХТ. Київ, 2014. 21 с.
5. Цюцюпа С.В. Управління інформацією в системі забезпечення економічної безпеки підприємства : дис. ... канд. екон. наук : спец. 21.04.02. Київ, 2016. 222 с.
6. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 260 с.
7. Котова Н.Н., Борчанинов В.В. Информационное обеспечение экономической безопасности бизнеса. *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия «Экономика и менеджмент»*. 2017. Т. 11. № 1. С. 20–27. DOI: 10.14529/em170103
8. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 09.08.2020).

References:

1. Rohoza M.Ye., Tron S.P. (2018) *Upravlinnia ekonomichnykh ob'ektamy: informatsiyniy aspekt vdoskonalennia biznes-protsesiv* [Management of economic objects: information aspect of business process improvement]: monohrafiia. Poltava: PUET, 180 s.
2. Yaremyk M.I., Yaremyk Kh.Ya. (2016) *Informatsiino-analitychne zabezpechennia v systemi upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv* [Information and analytical support in the system of management of financial and economic security of enterprises]. *Naukovi zapysky [Scientific notes]*, vol. 2, no. 53, pp. 173–180.
3. Tkachuk V.I., Prokopchuk O.A., Yaremova M.I. (2013) *Ekonomichna bezpeka ta stiihyst silskohospodarskykh pid-*

- pryiemstv* [Economic security and sustainability of agricultural enterprises]: monohrafiia. Zhytomyr: Volyn, 276 s.
4. Ivaniuta T.M. (2014) *Informatsiine zabezpechennia v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva* [Information support in the system of economic security of the enterprise] (PhD Thesis), Kyjiv: NUKhT.
 5. Tsiutsiupa S.V. (2016) *Upravlinnia informatsiieu v systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva* [Information management in the enterprise's economic security system] (PhD Thesis), Kyiv.
 6. Zhyvko Z.B. (2012) *Ekonomichna bezpeka pidpryiemstva: sutnist, mekhanizmy zabezpechennia, upravlinnia* [Economic security of the enterprise: the essence, mechanisms of ensuring, management]: monohrafiia. Lviv: Liha-Pres. 260 s.
 7. Kotova N.N., Borchaninov V.V. (2017) *Informatsionnoe obespechenie ekonomicheskoy bezopasnosti biznesa*. [Information support for the economic security of business]. *Vestnik Yuzhno-Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya "Ekonomika i menedzhment"* [Bulletin of the South Ural State University]. T. 11. № 1. S. 20–27. DOI: 10.14529/em170103
 8. State Statistics Service of Ukraine (2020) Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 09 August 2020).